

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NARIAI

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius

2021-04-26

LR Seimo Švietimo ir mokslo komitetui
LR švietimo, mokslo ir sporto ministerijai

DĖL PASIŪLYMŲ „NAUJOS KARTOS LIETUVA- EKONOMIKOS GAIVINIMO IR ATSPARUMO DIDINIMO PRIEMONĖ 2021-2026” PROJEKTUI

Bendrieji dalykai

„Naujos kartos Lietuvos“ planas parengtas be reikiamų konsultacijų su socialiniais partneriais. Panašu, kad didelė dalimi tai Vyriausybės programai įgyvendinti skirti projektai ir lėšos, kurių didžiausią dalį sudarys Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės biudžetas. Pavyzdžiui, „Šiuolaikiško bendrojo ugdymo – pagrindo įgyti bazines kompetencijas“, keturioms 4 komponento reformoms skiriama net 81 procentų iš minėtai priemonei skirtos sumos.

Esminis klausimas, kokia metodologija remiantis buvo išskirti plane išskirti prioritetai. Ar remtasi tik situacijos analize, ar buvo pasitelkti moksliniai tyrimai, kurių pagrindu būtų galima prognozuoti nusistatytų prioritetų poveikį valstybės pažangai ir greitesniam ekonomikos atsigavimui? Ką greitesniam ekonomikos atsigavimui gali duoti kelerius metus užtruksiančių įvairių sistemų ir modelių kūrimas (pvz.: Mokymosi visą gyvenimą sistema?, ar nevertėtų įgyvendinti konkrečius būsimos MVG sistemos elementus jau dabar bei paraleliai jų pagrindu kurti tą sistemą)? Ar tų įvairių sistemų rengimas nebus pinigų šaltinis, iš kurio kursime papildomą biurokratinį aparatą, įvairias naujas institucijas, centrus, platformas, nes skaitant visa tai, kas surašyta ir kas norima naujai sukurti, toks įspūdis susidaro. Kita vertus – per mažai dėmesio skiriama greitoms, trumpo laikotarpio priemonėms, o nemažai įvairių reformų nusikelia net į 2026 metus. Ar tai nereiškia, kad ši Vyriausybė planuoja darbus, kurie gali nebebūti jos atsakomybė? Lygiai taip pat neatidėliotino dėmesio nusipelno Ugdymo turinio programų rengimas, jų aptarimas su socialiniais partneriais.

LR Seimo Švietimo ir mokslo komiteto narių iš opozicijos vardu, siūlytume peržiūrėti prioritetus ir ilgalaike reformas perkelti į antrą planą (ilgalaikę perspektyvą ateičiai), į priekį iškeliant trumpo laikotarpio greitas ir operatyvias priemones, duosiančias greitą rezultatą, padėsiantį ekonomikai atsigausti. Pavyzdžiui, kuo greičiau dėmesį sutelkti į pedagogų ir kitų švietimo darbuotojų

kvalifikacijos kėlimą, perkvalifikavimą ir greitesnę bei lankstesnę mokymo/studijų programų atsiradimą bei neformaliuoju būdu įgytų kompetencijų pripažinimą.

Didelių klausimų kelia projektų įgyvendinimo būdai. Klausantis ministerijos vadovų atsakymų į klausimus, teko suprasti, kad konkrečių veiksmų programa (kaip tai įgyvendinti arba kas tai bus) arba dar rengiama, arba net apie planuojamą viziją nėra konkretaus supratimo. Pavyzdžiui, paklausus, kokios bus tos „Tūkstantmečio mokyklos“, atsakymas buvo toks: „Atviros ir šiuolaikiškos mokyklos“. Bet tokia mokykla turi būti kiekviena ir nemaža dalimi jau tokia ir yra. Neramina, kad sukurta aibė darbo grupių, kurios savo darbą užbaigs gruodžio mėnesį. Susidaro vaizdas, kad kelias toks – pradžioje vizija su kažkaip apskaičiuotu lėšų poreikiu, o galų gale atsiras ir būdas kaip tai padaryti ir pasiekti norimo tikslo.

Studijų programų peržiūra, jų atnaujinimas ir naujų rengimas yra sudedamoji studijų kokybės dalis ir būtina numatyti lėšas šiai problemai spręsti. Nepavyks pasiekti kokybiško aukštojo mokslo pertvarkos tikslo, jei bus tik investuojama į skaitmeninimą, tarptautiškumo didinimą, negalią turinčių asmenų integravimą ir pan.

Siūlytume atkreipti dėmesį ir numatyti lėšas naujų studijų programų kūrimui, taip pat ir jungtinių su užsienio šalimis, kurios atitiktų Naujos kartos Lietuvos prioritetus – žaliąjį kursą ir skaitmeninimą, nes tokių specialistų paklausa artimiausiu laikotarpiu turėtų išaugti. Ir tai tik dalis bendrųjų pastebėjimų skubotai susipažinus su „Naujos kartos Lietuvos“ plano projektu. Žemiau tekste rasite konkretesnius pasiūlymus dėl numatomų tikslų, tarpinių tikslų bei reformų.

4 komponentas. **KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI ir numatomos reformos:**

- 4.1. Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas* - 252,5 mln.€
- 4.2. Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje - 37 mln.€
- 4.3. Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems - 12 mln.€
- 4.4. Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti - 10 mln.€

Siūlymai:

– 4.5. punktu papildyti numatomų reformų kryptis “Ikimokyklinio ugdymo reforma, įtraukianti kiekvieną vaiką”.

**Neaišku lieka, kas yra bazinės kompetencijos, nes ši sąvoka švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose nevartojama.*

Atkreiptinas dėmesys, kas EGADP plane aprašyta, jog Švietimo įstatymo nuostatos įpareigoja visas savivaldybes, o kartu ir valstybę sudaryti sąlygas ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankyti visiems vaikams, numatoma pasitelkti EK "Vaiko garantijos" iniciatyvą, tačiau lėšos neatliepia poreikio. Todėl tai gali turėti įtakos ne tik mažesnėms galimybėms įgyvendinti Švietimo įstatymo nuostatas, bet ir blogėjantiems demografinių pokyčių, darbo rinkos poreikių, blogesnės moterų padėties bei kitiems šeimos politikos įgyvendinimo rodikliams. Reikalingas lėšų poreikis 100 mln.€.

– 4.1.1. 2022 metais bus įdiegta vieno langelio principu veikianti mokymosi visą gyvenimą informacinė sistema. LAMA BPO pagrindu sukurta MVG informacinė sistema (2022). 12 mln. €.

Praktika rodo, kad be LAMA BPO pagalbos tokių centralizuotų sistemų kūrimas ŠMSM ir jos atsakingų institucijų atsakomybėje sekasi sunkiai. Dėl šios priežasties siūlome, jog sistema būtų kuriama ne LAMA BPO pagrindu, o pačios LAMA BPO. Tai užtikrintų greitą ir kokybišką sistemos sukūrimą. Tvarų palaikymą ir sėkmingą įvedimą į rinką.

– 4.1.2. 2022 metais manoma įteisinti koordinuotos mokymosi visą gyvenimą sistemos veikimo principus, priimti Suaugusiųjų švietimo įstatymą.

Suaugusiųjų švietimo įstatyto projektas yra parengtas, todėl siūlome ženkliai sutrumpinti šio įstatymo priėmimo laiką ir ypatingą dėmesį atkreipti į senjorų galimybes saviraiškai ir profesiniam tobulėjimui, stiprinant neformaliojo suaugusiųjų švietimo finansavimą.

– 4.1.3. 2021 metais numatoma patvirtinti Tūkstantmečio mokyklos pažangos programą.

Konstatuotina, kad jau dabar yra 2021 metai, o Lietuvos Švietimo bendruomenė nėra mačiusi net tokios pažangos programos koncepcijos. Vadinasi, absoliučiai neįmanoma ne tik patvirtinti, bet ir pradėti įgyvendinimą tokios programos. Todėl siūlome siekiant švietimo institucijos raidos, grindžiamos Geros mokyklos koncepcija. Atkreiptinas dėmesys, kad vadovaujantis minėta koncepcija, siūlome numatyti šias kryptis: 1) vadovaujantis mokyklos bendruomenę vienijančiomis vertybėmis, kurti pasidalintos lyderystės kultūrą, į strateginių sprendimų priėmimą ir įgyvendinimą įtraukiant visas suinteresuotas šalis: pedagoginius darbuotojus, švietimo pagalbos specialistus, mokinius, jų tėvus, socialinius partnerius; 2) derinant švietimo politikos uždavinius, institucijos raidos perspektyvą ir mokyklos bendruomenės lūkesčius, kurti ir įgyvendinti ugdymo inovacijas, nuolat tobulinti profesinę kvalifikaciją; 3) suteikti erdvę mokinių iniciatyvai ir saviraiškai, skatinti jų bendradarbiavimą ir atsakingą įsitraukimą į mokyklos ir vietos bendruomenės gyvenimą, kurti ateities pilietinės visuomenės modelį; 4) plėtoti partnerystę su akademinėmis, kultūros institucijomis, vietos savivaldos ir nevyriausybinėmis organizacijomis, verslo įmonėmis ir kitomis organizacijomis, laiduojant ugdymo turinio aktualumą ir visuomeninės veiklos įvairovę. Tai būtų ne

tik tvaresnis, bet ir efektyvesnis būdas įgyvendinant geros mokyklos koncepciją tuose regionuose, kur Švietimo netolygumai yra didžiausi.

– 4.1.4. 2024 metais numatoma, kad pedagoginių darbuotojų, patobulinusių kompetencijas, skaičius bus 10000 asmenų.

Atkreipiame dėmesį, kad tokie tikslai yra orientuoti į procesą, o ne į rezultatą. Todėl, atsižvelgiant į dokumente aprašytus reformos siekinius, siūlome tikslą tobulinti ir keisti į „Pedagoginių darbuotojų, įgijusių magistro laipsnį ar antrąją kvalifikaciją, kvalifikacijos kėlimo metu, skaičius“. Siūlome suderinti skirtingų kvalifikacinių kategorijų pedagoginių darbuotojų kompetencijų aprašą su atitinkamų studijų kryptių ir pakopų studijų rezultatais, sukurti teisinės prielaidas bei sąlygas dirbantiems pedagogams įgyti magistro bei mokslų daktaro laipsnius. Taip pat siūlytume universitetų – pedagogų rengimo centrų pagrindu suformuoti pedagoginių darbuotojų įsivertinimo, konsultavimo ir metodinės paramos tinklą švietimo inovacijoms įgyvendinti.

Siūlome pasitelkiant EGADP lėšas įgyvendinti reformą, didinančią kvalifikuotų pedagoginių darbuotojų ir švietimo pagalbos specialistų pasiūlą, įtraukiojo ugdymo diegimą, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtotę, didėjančią mokinių įvairovę (dėl grįžtamosios migracijos, imigracijos, įtraukiojo ugdymo), iššūkius, kuriuos kelia nuotolinio darbo sąlygos. Pedagogų vidutinis amžius yra aukštas, ženkliai jų dalis greitai metu pasitrauks į senatvės pensiją, šį procesą dar sustiprins pandemija.

– 4.2.1. Bus įteisintas atnaujintas Profesinio orientavimo sistemos modelio veikimas. 2021 metais LRV nutarimu bus patvirtintas Profesinio orientavimo tvarkos aprašas.

2018 metais priimtas naujos redakcijos Profesinio mokymo įstatymas. Jame įteisinta norma, kad profesinis orientavimas būtų vykdomas nuo pirmos klasės. Toks aprašas turėjo būti parengtas ir priimtas jau anos kadencijos vyriausybės. Todėl siūlytina atsisakyti tokių tarpinių tikslų ir tam skirto finansavimo, nes to reikia pareikalauti iš atsakingų ministerijų darbuotojų.

– 4.2.2. 2024 metais visoje šalyje bendrojo ugdymo sistemoje vykdomas profesinis orientavimas (100 proc.).

Siekiant proveržio, reikėtų kitaip formuluoti siekinį. Siūlome nustatyti asmenų, besirenkančių reikiamas profesijas ir specialybes, dalies pokytį procentais. Tai rodytų kokybinius pakitimus profesiniame orientavime.

– 4.3.1. ir 4.3.2. 2026 metais numatoma, kad plėsis mokymosi darbo vietų (mokinių skaičius – 12394), o mokinių, besimokančių pameistrystės forma, padidės iki 3866.

Pameistrystė ar mokymasis darbo vietoje yra mokymosi forma. Siekiant užtikrinti reformos tikslą, parengti žaliai ir inovatyviai ekonomikai reikalingų profesijų specialistus, būtina atkreipti dėmesį į programas, kuriose mokomasi. Todėl siūlome rodiklį tikslinti susiejant jį su programomis kurios bus parengtos ar atnaujintos šios priemonės lėšomis ir jose besimokančių asmenų skaičiumi.

5 komponentas. **AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS**

Investicijų poreikis – 453,73 mln. eurų (iš jų EGADP lėšų – 200,2 mln. eurų). Reformą planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP ir EGADP lėšomis. Išlaidos planuojamos 2021–2026 metams.

Tiesioginės viešosios investicijos, kurios sudaro 65,5 mln. eurų, bus nukreiptos įgyvendinti sisteminius aukštojo mokslo ir inovacijų politikos pokyčius.

Numatomų sisteminių pokyčių tobulinimui skirti siūlymai:

– 5.1.1. Universitetams persitvarkyti pagal pakeistus studijų finansavimo, jų kokybei keliamų reikalavimų ir veiklos vertinimo modelius (14 mln. €);

Numatoma: 2022 metais pakeisti studijų finansavimo ir priėmimo į aukštąsias mokyklas sistemą. Pakeisti MSĮ, kuriame nustatytas aukštųjų mokyklų finansavimo modelis, valstybės finansuojamų vietų planavimo ir stojančiųjų priėmimo procesas.

Ministerijos darbo grupė pasiūlymus baigs formuluoti 2021 metų gruodį. MSĮ yra nuostata, kad, laikantis teisėtų lūkesčių principo, pakeitimai priėmimo į aukštąsias mokyklas sistemoje galimi tik laikantis 2 metų pasirengimo laikotarpio. Tad planuojamas pokytis gali įvykti tik 2024 metais. Nebent tai būtų stojimo sąlygų lengvinimas, tačiau ir tokiu atveju numatytas įgyvendinimo laikas vargu ar įmanomas. Finansavimo sistemos keitimo principus rinkimų kampanijos metu aktyviai propagavo dabar valdančios koalicijos atstovai – Laisvės partija. Tad klausimas – kam reikalinga ta ilgalaikė darbo grupė, kai lieka principus ir matumus „įvilkti“ į MSĮ pataisos teikimo formą? Akivaizdu, kad įstatymų leidybos iniciatyva yra atiduota ministerijai tikintis, kad ten yra tinkamos įstatymų leidybos pajėgos. Ar tai geras kelias – parodys netolima ateitis, tačiau niekas netrukdo rinkiminėse programose numatytus pokyčius svarstyti Švietimo ir mokslo komitete. Taip pat kyla klausimų dėl numatytų lėšų poreikio tikslui pasiekti. Iš lėšų dydžio darytina prielaida, kad lėšos bus naudojamos ne tik finansavimo pakeitimų įteisinimui ir sukūrimui, tačiau ir pačiam finansavimui. Toks finansavimas, pasibaigus fondo lėšoms, sistemai gali kelti nemenkus tvarumo iššūkius, todėl siūlome ieškoti alternatyvų pokyčių įgyvendinimui.

– 5.1.2. Kolegijų investicijoms įgyvendinti išgrynintas veiklos misijas (20 mln.€). 2023 metais pertvarkyti universitetų ir kolegijų veiklą pagal išgrynintas jų misijas.

Numatoma: parengti ir įteisinti kolegijų tinklo efektyvinimo būdus.

Nėra aišku, nes 5.1.2 kalba apie universitetų ir kolegijų veiklą pagal išgrynintas jų misijas, tačiau 20 mln. eurų skiriama „parengti ir įteisinti kolegijų tinklo efektyvinimo būdus“. Visiškai nėra aišku, kas slepiasi po „išgrynintomis misijomis“, kas slepiasi po „kolegijų tinklo efektyvinimo būdais“, – kuriuo keliu pasuks kolegijų tinklas. Ar galima skirti milžiniškas lėšas nežinant koks tikroviškas kolegijų „efektyvinimo“ planas. Kur jas gręšime – link taikomojo mokslo ir didesnės sąsajos su profesiniu rengimu, ar į universitetų pusę organiškai juos siedami vakarietiška patirtimi pasirėmę? Tai esminiai klausimai, tačiau net užuominos apie jų įminimą plane nėra. Todėl siūlome išdiskutavus su bendruomene suformuluoti aiškų tikslą, kurio siekiama kolegijų veiklos išgryninimui.

– 5.1.3. Mokslo ir studijų sistemos veikimo stebėsenos institucionalizavimui (2 mln.€).

Nėra aišku, kaip bus įgyvendinama ši reforma, ar tai reiškia, kad numatomas naujas stebėsenos padalinys? Reikia manyti, kad nenurodytais metais turi atsirasti nauja institucija ar kažkokios esančios institucijos (gal SKVC) padalinys, kuris stebės mokslo ir studijų sistemos veikimą. Tai dar viena naujų padalinių kūrimo iliustracija. Apskritai, tai netinkamas kelias. Reikia pasitikėti universitetais ir kolegijomis, sudaryti jiems kuo palankesnes veiklos finansines sąlygas, o stebėsenos institucijos kuria papildomas biurokratinės kliūtis.

Ypatingai norime pastebėti, kad reformoje „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“ nėra nustatyta kaip po reformos įgyvendinimo pasikeis vieno studento finansavimas ir kaip pasikeis studijų ir mokslo finansavimo proporcijos aukštojo mokslo sistemoje. Tai turėtų būti esminis ir ambicingas aukštojo mokslo pažangos siekis, tačiau jo šiame plane ir priemonėse nėra, siūlome grįžti ir apsvarstyti galimybes įtraukti.

– MTEP veiklos ir inovacijų skatinimą vykdančių institucijų veiklą išgryninimui, institucijų persitvarkymui proaktyviai veikti ir šių pokyčių viešinimui (5 mln. €);

Visiškai neaišku, kurios MTEP veiklą vykdančioms institucijoms, jų „veiklos išgryninimui“ ar naujai kuriamoms bus skiriamos šios lėšos. Siūlome skubiai patikslinti ir paviėšinti socialiniams partneriams.

– Institucinio ir metodinio pagrindo skatinti ikiprekybinius, inovatyvius ir žaliuosius pirkimus sukūrimui ir šių pirkimų apimties eksponentiniam padidinimui 2021–2026 metais (13,499 mln. €);

Nėra aišku, kam bus skirti šie pinigai. Galima numanyti, kad vėl numatoma institucinė plėtra ir sunku patikėti, kad šie pinigai būtų reikšmingai skirti metodiniam pagrindui. Siūlytume išgryninti,

patikslinti ir paviešinti reformos turinį socialiniams partneriams. Komponentuose: 2. ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA, 3. SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI, 5. AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS turi būti įveikinti Mokslo, studijų ir verslo centrai (slėniai). Prie atskirų reformų siūlome numatyti, kaip prie reformų prisidės konkretus slėnis.

– Papildyti Inovacijų skatinimo fondą nauja rizikos kapitalo finansine priemone atžalinėms Vilniaus regiono įmonėms (20 mln. €).

Daugybę metų stebime Vilniaus regiono ir apskritai Pietryčių Lietuvos ekonominę situaciją. Numatomi skirti 20 milijonų yra gerai, tačiau Naujos Lietuvos kūrėjams būtų labai tikę spręsti šią problemą sistemiskai ir iš esmės, – sukurti Pietryčių Lietuvos gaivinimo planą, kuriame ypatingai atsispindėtų švietimo proveržis, inovatyvi pramonė ir viso ūkio gaivinimas. Siūlytume patikslinti reformą ir numatyti kompleksines priemones.

- Patikslinti tikslo “Inicijuotų misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų skaičius” reikšmę.

Siūlome ištaisyti reformos “Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse” tikslo “Inicijuotų misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų skaičius” reikšmę. Plano projekte nurodomos dvi programos, nors numatomos trys sumaniosios specializacijos kryptys.

Pabaigoje norime pasakyti, kad LR Seimo Švietimo ir mokslo komiteto nariai iš opozicijos neturėjo galimybės nuosekliai įsigilinti į parengtą projektą, todėl šiame rašte pateikta tik dalis pasiūlymų. Rengiant planą, akivaizdžiai pritrūko derinimo su socialiniais partneriais, kurie ir turėtų įvykdyti planuojamas reformas. Dėl šios priežasties veiksmai yra neapibrėžti, numatytos sumų poreikis kartais sunkiai suprantamas. Vardan Lietuvos švietimo, investicijų tęstinumo ir tvarumo, siekiamo pokyčio užtikrinimo kviečiame ŠMSM atsakingai įvertinti pasirengimą numatomoms investicijoms ir ieškoti būdų tikroviškam, poreikius atitinkančių veiksmų išgryninimui, aptarimui su socialiniais partneriais prieš pateikiant reformų tikslus Europos komisijai.

Seimo nariai

Vilija Targamadzė

Eugenijus Jovaiša

Ieva Kačinskaitė-Urbonienė

Beata Petkevič

Algimantas Dumbrava